

УДК 378.016:37.036

Юлія Деркач, викладач Педагогічного коледжу Львівського національного університету
імені Івана Франка

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті обґрунтовано методологічні підходи (культурологічний, середовищний, аксіологічний та креативний) до естетичного виховання студентів педагогічного коледжу, визначено можливості інтегративного підходу як концептуального та естетотерапевтичного як спеціального. На рівні практичної реалізації естетичного виховання студентів педагогічного коледжу запропоновано використання класичну триаду методичних підходів (знаннєвий, діяльнісний та особистісний).

Ключові слова: естетичне виховання, методологічні аспекти, навчально-виховне середовище, педагогічний коледж, методологічні підходи, концептуальний підхід, методичні підходи.

Рис. 1. Літ. 15.

Актуальність проблеми дослідження. У сучасних умовах актуалізується проблема формування естетичної культури молоді, від рівня якої залежить стан вихованості людей у суспільстві, їх гуманістичне ставлення життя і професії. Проблема формування художньо-естетичної культури втілює резерви зовнішнього і внутрішнього перетворення особистості як естетичної і духовно-моральної цінності. Вона органічно пов'язана з різними видами виховання і складає цілісний процес впливу на підростаючу індивідуальність. У Державних стандартах базової і повної загальної середньої освіти чільне місце займає освітня галузь "Естетична культура". Її метою є формування в учнів "системи естетичних цінностей як інтегральної основи світогляду, здатності до творчої самореалізації, виховання потреби в духовному самовдосконаленні". Провідною ідеєю галузі є "Людина в культурі – культура в людині" [1]. Вирішальну роль у розв'язанні проблеми естетичного виховання у навчальних закладах відіграє рівень розвитку естетичної теорії як основи естетичного виховання та філософія освіти, яка спрямована на формування духовного складу, майбутнього професіонала, а також духовні цінності суспільства, художньо-естетичні та історико-педагогічні традиції українського народу [15].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує дослідження проблеми естетичного виховання студентів педагогічних коледжів. Адже саме вчителі молодших класів закладають в учнів основи естетичного світогляду та почуттів. Аналіз стану досліджуваності проблеми естетичного виховання студентів педагогічних коледжів дозволяє зробити висновок, що актуальним на сучасному етапі є теоретичне обґрунтування концептуальних засад естетичного

виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу, уточнення поняття естетичної вихованості студентів педагогічного коледжу та розробки конкретних методик естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу.

У науково-педагогічній літературі досліджувалися проблеми формування естетичної культури (Г. Васянович, М. Гончаренко, Н. Миропольська, В. Сухомлинський); розуміння естетичного сприйняття навколишнього середовища (І. Зязюн, Л. Масол, Г. Тарасенко), сутність естетичного розвитку особистості (О. Буров, Б. Лихачов, Є. Квятковський, В. Дряпіка, О. Рудницька), естетичні аспекти підготовки учителів засобами мистецтва (П. Блонський, С. Шацький, З. Курлянд, Л. Руденко) та ін. Водночас, залишаються невизначеними загальнонаукові та методичні підходи до естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу.

Мета статті: обґрунтування методологічних аспектів та підходів до естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна логіка і методологія науки передбачає врахування й позанаукових факторів – історичних, психологічних, художніх. Більше того, стало очевидним, що наука не вичерпується двома рівнями пізнання – теоретичним і емпіричним. Сьогодні припускається існування своєрідного – образного – рівня пізнання як перехідного і проміжного між ними [11].

Естетична оцінка характеризує ступінь якісної досконалості предметного світу, який виражається в певних кількісних зв'язках. Акцентуючи увагу на важливості навчання

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

прекрасному, ми виходимо з того, що знання не бувають нейтральними: не завжди людина, що володіє міцними знаннями, застосує їх для добра. Знання набувають активної форми в боротьбі ідей, стають тією барикадою боїв, яка розділяє одвічно ворогуючі сторони – красу і добро, з одного боку, неподобство і зло – з іншого боку. Отже, “не має рації той, хто протиставляє в педагогічній науці (і не лише в науці) утилітарність і красу, практицизм і естетику. Сьогодні в науковій літературі стає загальноприйнятою думка про те, що раціональному не повинно протиставлятися емоційне. Навпаки, їх єдність запалює вогонь творчості і краси. Лише за цієї умови істини в устах вчителя мають свою відмітну форму, забарвлену думкою і відчуттям. Вчитель трансформує наукову істину за допомогою багатого арсеналу естетичних і художніх засобів. Краса, що підноситься дітям на уроці, набуває конкретно-чуттєвої форми, коли навчальний процес протікає в двох напрямках: у плані пізнання і в плані насолоди” [12, 27].

На наш погляд, *провідними методологічними підходами до естетичного виховання студентів педагогічного коледжу* доцільно обрати такі: *культурологічний, середовищний, аксіологічний, креативний*. Розглянемо кожен з цих підходів в контексті проблеми нашого дослідження.

Проблема формування культури вчителя в даний час в центрі загальної уваги. З одного боку, ніколи раніше відповідальність в питаннях виховання і утворення підростаючого покоління так акцентовано не лягала на плечі вчителя, із іншого – інтелектуальний розвиток молоді викликає чи не найбільшу тривогу. На жаль, в останнє десятиліття сталося відчуження освіти від духовності особистості. Країні необхідне духовне відродження, шлях до якого лежить через культуру розвитку особистості підростаючого покоління, а отже, формування естетичного розвитку повинне включати знання і уявлення про закономірності мистецтва, структуру і сприйняття мистецьких творів, механізми функціонування культури [14].

Як зазначає Т. Мороз, використання загальнокультурної компоненти як засобу естетичного виховання сприятиме становленню особистості майбутнього педагога, збагачуючи його універсальними і національно-специфічними цінностями своєї й іншої культур; формуванню духовної сфери особистості, вихованню її моральних і естетичних цінностей з урахуванням загальнолюдського, конкретно-історичного і національного; посиленню гуманітарності змісту

освіти, пов'язаного із широтою розуміння феномена людського життя, поліфонічним світоглядом, що передбачає гармонію знань, почуттів, творчих дій [7, 2]. Урахування універсальних та специфічних характеристик поведінки, спілкування молоді детермінує введення загальнокультурної компоненти у навчально-пізнавальну, науково-дослідницьку, практично-діяльницьку підготовку майбутнього вчителя іноземної мови, сприяє його естетичній вихованості.

О. Рудницька розглядаючи світову культурну цінність українського мистецтва в історичному вимірі особливу увагу звертає на особистісну культуру, яка включає в себе різноманітні знання як найважливіший компонент культури, що забезпечує шлях входження до неї; усвідомлення ціннісного значення предметів культури, здатність оцінювати їх властивості з позицій певних ідеалів, побудова моделі діяльності, вибір стилю поведінки, прийнятих тією чи іншою культурою [8, 8]. Специфіка української художньої культури полягає у феномені культурного православ'я, у національних пам'ятках архітектурі, в українському театрі, образотворчому та музичному мистецтві, в хоровій культурі та освіті України, в українській пісні та народному танці, в декоративно-ужитковому мистецтві та в іншому. “Світ мистецтва являє собою відкритий простір своєрідних культур, репрезентуючи розмаїття людського досвіду творчої діяльності. Кожна з них виражає самобутність національних традицій в їх взаємозв'язку з духовними надбаннями інших народів і дає можливість досягнути цілісної художньої картини світу, уявити собі спільність людської цивілізації, в якій кристалізується внутрішнє багатство неповторних національних культур” [3, 3 – 4].

Освітньо-культурний простір, в якому знаходиться вищий навчальний заклад, включає регіональний культурно-соціальний ареал, який пов'язаний із історико-культурними та художньо-естетичними традиціями певного регіону, традиціями виховання і ставлення до освіченої людини; науково-культурний потенціал, який визначає рівень і значущість вищого навчального закладу як наукового, культурно-освітнього центру певного регіону [4]. Навчальний заклад є не тільки часткою культурного простору суспільства, а сам виступає як особливий культурний простір, що транслює знання і культурні цінності; середовище естетичної творчості, культурного обміну і спілкування, яке обумовлюється наявністю художньо-естетичного діалогу, духовною спрямованістю культурного

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

спілкування і особистісного впливу на студента. Середовище естетичної творчості включає атмосферу емоційної насиченості і естетичного переживання пізнавальної діяльності, вирішення на творчому рівні пізнавальних, науково-дослідних, художньо-творчих і комунікативних завдань [2].

Формування й розвиток особистості значною мірою визначається середовищем у широкому розумінні цього слова. У будь-якому випадку освітнє середовище має бути: навчальним, розвивальним, виховуючим, інформативним, екологічним, естетичним, діалогічним, гуманним, духовним. Одним з головних завдань педагогічної діяльності є формування такого середовища, яке може впливати на навчально-виховний процес та його результати. Середовищний підхід пов'язаний з ідеєю включення освітньої установи в навколишнє середовище і навпаки. Найбільш складним та повнофункціональним є навчально-виховне середовище навчального закладу, яке органічно поєднує дві провідні функції: навчальну та виховну.

Культурно-освітнє середовище необхідно розглядати в контексті його духовного змісту, який визначається загальним культурним розвитком студентів, ступенем розвитку їх духовних потреб і інтересів, пануючими ціннісними орієнтаціями. Отже, одне із завдань освіти – це збереження культурних цінностей, збагачення системи освіти наслідком відбору матеріалу, що розвивається, для навчання і виховання нового покоління.

Ю. Мануйлов розробив аксіоматику середовищного підходу, що містить низку основоположень, які приймаються бездоказово, на основі даних теоретичного дослідження проблеми [6]. Середовище – сутність того, серед чого перебуває об'єкт розгляду. У теорії виховних систем його метою, умовою й результатом є особистість. Отже, йдеться про середовище, формування й розвиток особистості у виховній системі. З цього визначення середовища витікають можливості: вивчення особистості за середовищем; проектування особистості за середовищем; виховання особистості середовищем. Середовище опосередковує шлях розвитку індивідуума, заломлює його свідомість (самосвідомість) і поведінку спектром можливостей, що обіцяють ту або іншу якість життя.

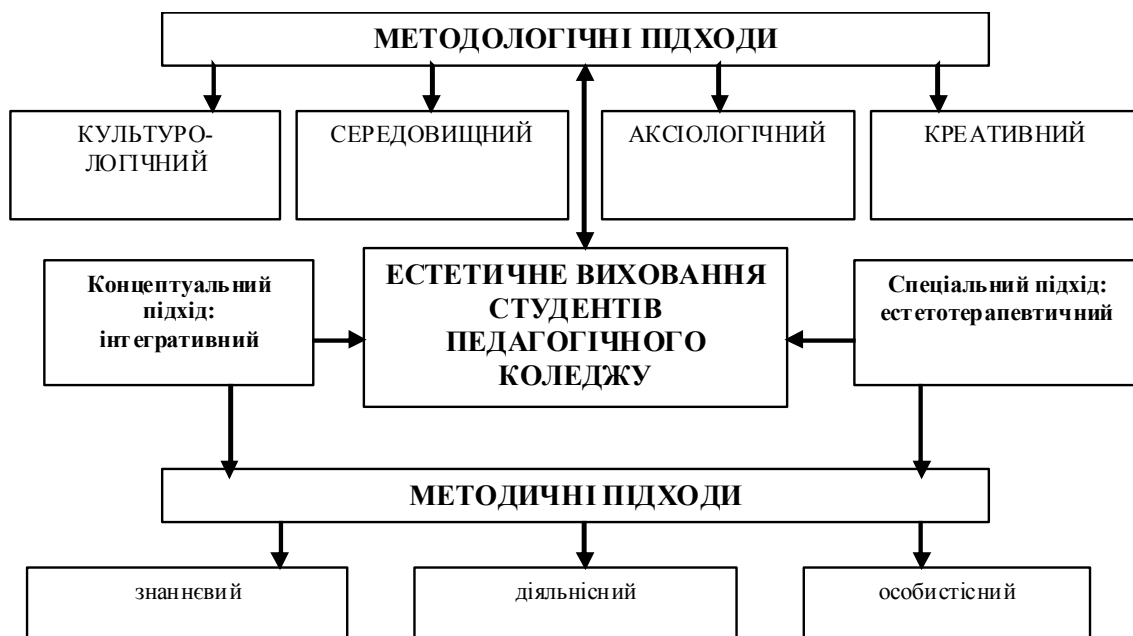
Аксіоматика та генезис середовищного підходу “у вихованні прояснює основні ідеї, на яких базується практика реалізації цього підходу, що суттєво допомагає нам ще раз перекоонатися в інтеграційності освітнього середовища, зокрема,

виховної системи” [13, 42]. До нових аспектів дослідження проблеми слід також віднести ідею необхідності створення єдиного виховного простору, тобто цілеспрямованого опанування школою навколишнього середовища, що забезпечить використання потенційних можливостей виховної системи як відкритої.

На сучасному етапі розбудови української школи пріоритетного значення набуває проблема формування духовності, моральної та естетичної культури учнів, утвердження людини як найвищої соціальної цінності. Важливість для підростаючих поколінь засвоєння загальнолюдських, етичних, художніх й естетичних цінностей життя і культури вимагає посилення культурологічної та гуманістичної спрямованості освіти, оновлення змісту та якості підготовки майбутніх учителів до естетичного розвитку учнів на засадах гуманізації, особистісної зорієнтованості, творчості. Навчання і виховання засобами цінностей – “це аксіологія навчання й виховання, що ґрунтується на впливові справжніх вартостей життя і культури на особу вихованця, її становлення та розвиток. Естетичні цінності є основою життєвих орієнтацій особи, бо критерії, які ґрунтуються на виявленні прекрасного й піднесеного в людині, найчастіше діють не окремо, а в поєднанні з моральними та соціальними принципами й нормами” [9, 11]. Отже, мистецтво створює свою систему суспільних цінностей, яка визначається нормами моралі і естетичними ідеалами. Як правило, розвиток цієї системи цінностей випереджає реальний рівень духовно-практичного освоєння людством природи, адже образна мова мистецтва еволюціонує швидше, ніж норми поведінки і психології людей. Художній твір як суб'єктивна, емоційна, змістовна оцінка часто пропонує людству новий спосіб культурного осмислення існування в природі [10].

Сутнісна характеристика поняття “естетичне виховання студентської молоді” включає один з найважливіших компонентів естетичного ставлення до дійсності та мистецтва – творчість. Творчість присутня при всіх актах естетичного освоєння художніх цінностей, різних видів мистецтва, естетичних цінностей: естетичне сприйняття, естетична оцінка, естетичне судження. Окрім того в завдання естетичного виховання входить розвиток здібності у кожної особистості до творчо-перетворюючої діяльності за “законами краси”. Тому одним із провідних факторів естетичного виховання студентської молоді є участь студентів у різних видах художньо-естетичної творчості: “невичерпні багатства естетичного розвитку мають

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Рис. 1. Підходи до естетичного виховання студентів педагогічного коледжу

мистецтво і художня та естетична творчість, до яких більшість людей, що професійно не займаються художньою діяльністю, залучаються саме у вільний час. Щодо засобів естетичного виховання, необхідно назвати також естетичну освіту, естетичне і художнє навчання. У результаті комплексного, вмілого втілення усіх засобів та методів естетичного виховання підвищується естетична культура особистості [5, 182].

Для розвитку творчої діяльності що вчаться необхідно удосконалити різні форми естетичної свідомості, зокрема [12]: естетичні оцінки, як специфічні думки про учбові предмети; естетичний ідеал як уявлення про естетичну досконалість людського життя; естетичні погляди як сукупність ідей, думок і думок про естетичний в житті і мистецтві.

Методологічні підходи (культурологічний, середовищний, аксіологічний та креативний) визначають загальні орієнтири естетичного виховання студентів педагогічного коледжу. Наступним кроком є визначення **концептуального підходу**, який є ланкою єднання між методологічними та методичними підходами до естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу. Таким підходом нами обрано **інтегративний**, який має риси як методологічного, так і інструментального характеру і дозволяє узагальнити, систематизувати та цілісно представити різноманітні аспекти естетичного виховання студентів педагогічного коледжу.

На наш погляд, окрім методологічних,

цілепокладальних та методичних, інструментальних підходів, доцільно також використовувати специфічні підходи, які максимально враховують особливості конкретного виду виховання, і в нашому випадку – естетичного. Таким підходом у нашому дослідженні обрано *естетотерапевтичний* підхід.

На думку О. Федій, “існує деяка схожість між впливом науки і мистецтва на людину. У життєвих ситуаціях митець зауважує факти, йому важливо відзначити, що і в науці і в мистецтві образ індивідуально визначений, це особове бачення світу, проникнення в його суть. Розвиток образного бачення в науці і мистецтві залежить від історико-культурного стилю епохи. *Естетотерапевтична освіченість* майбутнього педагога будеться на засадах філософії, етики, естетики, психології, психотерапії та сучасної особистісно орієнтованої освітньої парадигми. Естетичному контексту психолого-педагогічної підготовки педагога належить визначна роль” [11, 4]. Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності потребує від сучасного педагога глибокого та різностороннього оволодіння естетотерапевтичними знаннями, вміннями та навичками, що розробляються в різних сферах суміжних із педагогікою наук: сучасної філософії освіти, естетики, культурології, мистецької освіти, психології та психотерапії тощо. Використання естетотерапевтичних засобів дозволяє учням отримувати певні позитивні емоційно-естетичні переживання та досвід самопізнання та саморозвитку.

На рівні практичної реалізації естетичного

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

виховання використовуємо класичну тріаду підходів: *знаннєвий, діяльнісний та особистісний*. Взаємозв'язки методологічних, методичних та спеціальних підходів до естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу представлені на рис. 1.

Висновки. Таким чином, методологічні підходи (культурологічний, середовищний, аксіологічний та креативний) визначають загальні орієнтири естетичного виховання. Концептуальним підходом, що пов'язує методологічні та методичні підходи є інтегративний, а спеціальним – естетотерапевний підхід до естетичного виховання студентів педагогічного коледжу. На рівні практичної реалізації естетичного виховання використано класичну тріаду підходів: *знаннєвий, діяльнісний та особистісний*.

До подальших напрямів відносимо розробку і реалізацію методичних підходів до естетичного виховання студентів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу.

1. Антонюк В.З. *Формування художньо-естетичної культури старших підлітків у процесі вивчення інформатики у загальноосвітній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія та методика виховання"* / В.З. Антонюк. – Херсон, 2008. – 20 с.

2. Бондырева С.К. *Вуз в пространстве культуры и культурное пространство вуза* / С.К. Бондырева // *Мир психологии*. – 2000. – № 3. – С. 199 – 205.

3. Іванова В.Л. *Педагогічні умови організації діяльності дитячих центрів естетичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.06 "Теорія та методика управління освітою"* / В.Л. Іванова. – К., 2003. – 20 с.

4. Капська А.І. *Основні закономірності художньо-естетичного виховання учнівської молоді* / А.І. Капська // *Нові технології виховання: Зб. наук. ст.* – К., 1995. – С. 96 – 105.

5. Колесніков М.П. *Естетика: Навч. посіб.* / М.П. Колесніков, О.В. Колеснікова, В.О. Лозовой та ін.; За ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 208 с.

6. Мануйлов Ю. *О стихии, стихийности и*

стихийности в образовании / Ю. Мануйлов // *Альма-матер: Вестн. высш. шк.* – 2004. – №10. – С. 11 – 14.

7. Мороз Т.О. *Загальнокультурна компонента як засіб естетичного виховання майбутніх учителів іноземної мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія та методика виховання"* / Т.О. Мороз. – Луганськ, 2007. – 20 с.

8. Рудницька О.П. *Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навчальний посібник* / О.П. Рудницька. – К.: "Екс об", 2000. – 208 с.

9. Савченко Н.С. *Підготовка вчителя до формування естетичних орієнтацій молодших школярів на цінності народного мистецтва (в умовах позакласної діяльності): дис... канд. пед. наук: 13.00.04* / Наталія Сергіївна Савченко. – Кіровоград, 2000. – 207 с.

10. Тарасенко Г.С. *Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя. Монографія. (Методологічний аспект)* / Г.С. Тарасенко. – Вінниця: РВВ ВАТ "Вінблдрукарня", 1997. – 112 с.

11. Федій О.А. *Підготовка студентів педагогічних інститутів до естетичного виховання дітей 6 – 7 років: дис... канд. пед. наук: 13.00.04* / Ольга Андріївна Федій. – Полтава, 1995. – 190 с.

12. Федь А.М. *Эстетическое воспитание на уроках по основам наук* / А.М. Федь. – К.: Рад. школа, 1984. – 240 с.

13. Чернуха Н.М. *Інтеграція виховних соціальних впливів суспільства у формуванні громадянськості учнівської молоді: дис... доктора пед. наук: 13.00.05* / Надія Миколаївна Чернуха – Луганськ, 2007. – 423 с.

14. Шишкіна Валерія Владимировна. *Организационно-педагогические условия совершенствования музыкально-эстетического воспитания студентов педагогических колледжей в процессе внеаудиторной деятельности: дис... канд. пед. наук: 13.00.01* / Валерія Владимировна Шишкіна. – Тамбов, 2002. – 213 с.

15. Шляхов Б.М. *Актуальные проблемы формирования эстетической культуры студенческой молодежи: Сб. научн. работ* / Б.М. Шляхов, В.И. Шульгин й др. // Ред. кол. Днепропетровск, 1976. – 123 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2012

